

Uitdaagrecht; inbreng Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners bij het rondetafelgesprek in de Tweede Kamer op 3 april 2019

Op 3 april 2019 houdt de Tweede Kamer een rondetafelgesprek over het uitdaagrecht. Inmiddels opgenomen in het Regeerakkoord, vertaald in een eerste ambitie van de minister van Binnenlandse Zaken: een verdubbeling van het aantal gemeentes dat dit uitdaagrecht toepassen. LSA is blij met een uitnodiging om deel te nemen. Wij willen heel graag het perspectief van actieve bewoners voorop zetten.

Het is een recht

Het publiek-politieke domein wordt gevormd door de representatieve democratie en bewoners samen. Zij hebben elkaar nodig om tegenwicht te bieden aan bureaucratie (en technocratie) en de markt. De representatieve democratie in Nederland is in ruime mate geregeld door wetgeving. De participatieve democratie van onze samenleving kan niet of nauwelijks rekenen op een wettelijke basis. In de praktijk blijkt dat dit regelmatig problematisch wordt. Onderzoekers, koepels van bewonersinitiatieven, maar ook bijvoorbeeld de Nationale Ombudsman geven aan dat het vaak knelt tussen maatschappelijk initiatief en hun overheid en dat zij terecht een andere opstelling van hun gemeenten mogen verwachten.

Het uitdaagrecht is geen nieuwe vorm van participatie, een instrument voor aanbesteding, of een manier om overheden anders te laten werken. Als dat zo was, dan zouden we er in de Tweede Kamer ook niet met regelmaat over spreken. Het uitdaagrecht moet worden geplaatst in een groter verhaal over vernieuwing van de lokale democratie door meer invloed en zeggenschap aan bewoners te geven, het samenspel tussen representatieve en maatschappelijke (of participatieve) democratie te versterken en iedere inwoner van Nederland het recht op initiatief te geven.

Wat is het dan wel?

Met het uitdaagrecht kunnen bewoners zeggen: die publieke taak kunnen wij net zo goed of misschien wel beter. We gebruiken de kennis en talenten van buurtbewoners om iets voor elkaar te krijgen. Daarmee bereiken we meer doelen dan het doel van de publieke taak alleen. Samen maken we met dezelfde middelen meer waarde. Het recht om uit te dagen, of het right to challenge, geeft een bewonerscollectief dat ziet dat een dienst beter uitgevoerd kan worden, en de capaciteit heeft om dat zelf te doen, de mogelijkheid om deze dienst over te nemen. Denk aan openbaar groen, zorg en welzijn, de bibliotheekdienst, werkgelegenheid. In grote lijnen zijn er twee types van het recht om uit te dagen. De eerste is het ontwerpen van diensten. Hierbij gaat het met name om het eerste doel, het verbeteren van de dienstverlening. De tweede is het daadwerkelijk overnemen van de dienstverlening, bijvoorbeeld aan de hand van een contract.

Waarom maken van nationale wetgeving?

Het zou voor iedere initiatiefnemer een algemeen recht moeten zijn. Onafhankelijk van in welke gemeente je woont zou je recht moeten hebben op min of meer dezelfde behandeling van jouw initiatief. Daarnaast zien we op dit moment als het spannend wordt een terugtrekkende beweging van diezelfde overheid. Initiatieven worden geplaatst in tijdelijke experimenten, met aanvullende middelen en kunnen op die manier nauwelijks verduurzaamd worden. Er is vaak nog geen sprake van substitutie van budgetten. Ook zijn we ervan overtuigd dat echt uitnodigend bestuur, het bieden van reële mogelijkheden om ook zelf oplossingen voor maatschappelijke uitdagingen en invulling van publieke taken te realiseren, zorgt voor een veelvoud aan maatschappelijk initiatief.

Draai de ontwikkelketen van beleid en interventies om en je zult zien dat het aantal challenges (en de kwaliteit ervan) enorm stijgt.

En de lokale invulling?

Daar moet wat ons betreft volop ruimte voor zijn. Gemeenten zijn divers qua bestuursstijl, omvang, traditie op coproductie en initiatiefrijke van de bewoners. Gemeenteraden maken samen met burgers de invulling van lokale spelregels om de publieke rol te versterken. Landelijk wordt vastgesteld dat gemeenten aan een beperkt aantal vereisten moeten voldoen.

Verankeren van het uitdaagrecht zou volgens sommigen overregulering, bureaucratie en gebrek aan maatwerk teweeg brengen. Een argument dat ook op zou kunnen gaan voor de representatieve democratie. Ook daar lukt het om voldoende maatwerk te leveren zonder dat het knelt.

Waarvoor pleiten actieve bewoners?

Veranker het uitdaagrecht in de Gemeentewet. Bepaal centraal een wettelijke reactietermijn voor gemeenten om te reageren op ingediende challenges. En verzoek gemeenten lokaal een regeling te maken. Deze regeling zou in ieder geval moeten beschrijven welke processtappen gemeenten moeten of kunnen zetten: wijze waarop het uitdaagrecht lokaal is ingevuld en hoe deze is verankerd in wetgeving, reikwijdte van de beleidsdomeinen, uitnodigen van collectieven, toetsingskader, ondersteuning en wijze van samenwerking. En hoe beroep en bezwaar is geregeld.

Benut de kansen

Nederland staat voor grote maatschappelijke uitdagingen waarin we de kracht van de samenleving hard nodig hebben. Het uitdaagrecht is een van de mogelijkheden om dit te regelen en ook op te roepen. Binnen de Wet Maatschappelijke Ondersteuning is de rol van actieve bewoners en hun samenwerkingsverbanden cruciaal. Logisch dat de Wmo de eerste wet is waarin het uitdaagrecht – nu nog in een kan-bepaling - is opgenomen. Concreet zien we ook mogelijkheden in de Omgevingswet en Klimaatwet. In het concept-klimaatakkoord wordt veel gesproken over lokaal eigenaarschap, zeggenschap en draagvlak. Gebruik het uitdaagrecht om hier ook concreet invulling aan te geven.

Tot slot

De inrichting van onze democratie is continu aan verandering onderhevig. We koesteren de democratische grondbeginselen. Maar moeten ook openstaan voor het moderniseren van onze democratie. Daar hoort ook een wettelijke basis bij. Het uitdaagrecht heeft zich in de praktijk bewezen. Voor ons tijd om het algemeen verbindend te maken. Het uitdaagrecht wordt hiermee een belangrijke nieuwe loot aan de stam van onze eigentijdse en sterke democratie.

Namens het Landelijk Samenwerkingsverband Actieve bewoners,

Thijs van Mierlo
directeur